

ANEKDOTISCH, MAAR NIET ANALYTISCH*

Brief aan Paul Wackers

HANS RIJNS

Als er iemand is die mij heeft geïnspireerd, dan ben jij het wel. Al bij mijn eerste schreden op de kromme paden van de vos kwam ik je tegen toen ik part-time Nederlands studeerde aan de Universiteit van Utrecht – eerst in je dissertatie, als onderdeel van de Reynaertleeslijst, en later in je artikelen in *Tiecelijn* en *Reinardus*.

Mijn passie voor de *Reynaert* begon toen ik kennismaakte met Cuwaert in het vroege voorjaar van 1996 tijdens het werkcollege ‘Reinaert de vos en Gerrit Komrij’. Dat werkcollege was door Bart Besamusca opgezet om Komrij te begeleiden. Hij was namelijk van plan om de *Reynaert* te hertalen. Wellicht werd de dichter te veel in beslag genomen door andere zaken, want van hem hebben we niets meer vernomen. Ik was echter voorgoed verloren, zeker toen ik in het *Commentaar* van Lulofs in zijn kritische editie uit 1985 las dat Hellinga in zijn artikel *Het laatste woord is aan Firapeel* veronderstelde dat Cuwaert homoseksuele betrekkingen met honden onderhield. Ik besloot op dit onderwerp dieper in te gaan wat resulteerde in een nota met de prikkelende titel: *Ende die hase die blode Cuwaert. De (homoseksuele?) haas in Van den vos Reynaerde*. Die nota werd de basis voor mijn doctoraalscriptie.

Tijdens mijn voorbereidingen voor mijn doctoraalscriptie eind jaren negentig maakte ik kennis met het toen nog driemaandelijks tijdschrift *Tiecelijn* van het Reynaertgenootschap in Vlaanderen. Ik bleek te behoren tot de groep van reynaerdofielen die zich druk kunnen maken over de familieverbanden van de dorpers (was Hughelijn met de kromme benen nu wel of niet de man van vrouwe Ogernen, die slappe kaarsjes recht maakte) of artikelen vol schrijven over de ‘scuvuut’ bij Kriekeputte (was deze vogel nu een schuifuit, een katuil of toch een roerdomp?). Na fietstochten door het ‘Soete land van Waes’ stond mijn besluit vast: ik zou af gaan studeren met een scriptie over de vos Reynaert die op een wel heel merkwaardige wijze het credo leert aan de haas Cuwaert en over de meer dan vriendelijke omgang van Cuwaert met honden bij Kriekeputte.

Het groene licht kreeg ik van Bart pas, als ik ook andere obscene en scabreuze passages bij mijn onderzoek zou betrekken. Alleen een verhandeling over Cuwaert vond hij te mager. Bovendien had Rik van Daele in zijn artikel *Die burse al sonder naet* (1993) al het sodomitische haasje aan de kaak gesteld. Zo gezegd, zo gedaan. Ik onderzocht twaalf obscene en scabreuze passages, maar wijdde overeenkomstig het ‘poldermodel’, zoals Bart het noemde tijdens de presentatie van *De gedrukte Nederlandse Reynaertraditie* op het stadhuis van Sint-Niklaas in 2007, tòch een apart hoofdstuk aan Cuwaert.

Jij meende in de bloemlezing van *Tiecelijn* (1993) dat de homoseksuele interpretatie van de passages onterecht is en voerde o.a. aan dat homoseksualiteit in de middeleeuwen ‘nefandum’ was. Ik was het daar niet mee eens en al helemaal niet nadat ik de studie van James Boswell *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality. Gay People in Western Europe from the beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century* had gelezen. Ook Boswell vindt dat homoseksualiteit, de ‘peccatum mutum’, inderdaad ‘nefandum’ was, maar dat men daarom signaalwoorden gebruikte om toch het een en ander bespreekbaar te maken. Hij heeft het in dit verband over ‘gay topoi’ en het karakteristieke ‘slang’ van ‘the gay subculture’. Tot mijn verbazing behoorde de haas ook tot de *gay topoi*. Dat ondersteunde volgens mij de veronderstellingen van Hellinga dat het credo leren en de Kriekkeputpassage als sodomitisch geïnterpreteerd moeten worden. Ik wijdde een uitvoerig artikel in *Tiecelijn* 12 (1999) aan dit onderwerp, *Of hi den credo niet en wel las, obscene en scabreuze dubbelzinnigheden in ‘Van den vos Reynaerde’* en dat allemaal omdat jij het niet met de gangbare opvattingen eens was. Over ‘inspiratie’ gesproken.

Tijdens het twintigste colloquium van de International Reynaerd Society in Alicante in 2013, waar ik de stoute schoenen aantrok en een lezing hield met mijn verweer tegen jouw stellingname, zei je dat de gevonden resultaten weliswaar in contemporaine werken terug te vinden waren, maar dat het hier om Latijnse werken ging. Het is maar de vraag, zo liet je me weten, of het toenmalige publiek ook die kennis had. En zo zijn we er nog steeds niet uit. Maar dat vind je vast geen probleem. Op een zonovergoten terras bij een lekker potje bier tijdens het colloquium in Münster in 2005 zei je: ‘Als we (je bedoelde je vakgenoten in het Reynaertonderzoek) het met elkaar eens zouden zijn, konden we de tent wel sluiten.’ Dat had ik goed in mijn oren geknoopt en braaf zette ik mijn kruistocht tegen je voort, wat resulteerde in een aantal lezingen en een tweede artikel: *Het Cuwaertmotief. Sodomie in de ‘Reynaert’?*, in *Tiecelijn* 19 (2006).

Je inspireerde me ook om twee boeken van Gheraert Leeu te editeren, een niet geringe opgave, waaraan ik sinds 2009 heb gewerkt. De aanleiding was ons gesprek over mijn voorstel om een proefschrift te schrijven waarmee ik wilde aantonen dat de bewerker van *Reynke de Vos* (1498) en later de bewerker van *Reynaert de vos. Een seer ghenuechlicke ende vermakeliicke historie, met haer moralisatien ende corte wtlegghingen*. (Plantijn 1564), de moralisaties deels hadden overgenomen uit de *Twispraec der creaturen*. Ik had dit voorstel gebaseerd op een hypothese van Heinz Eichelmeyer (Münster 1956). Mijn voorlopige bevindingen prikte je moeiteloos door. Die moralisaties zijn naast in de *Twispraec* ook in tal van andere geschriften terug te vinden. En inderdaad, zo moest ik helaas vaststellen, kwam ik in de *Esopus*, maar ook in andere middeleeuwse werken die ‘vigerende teksten’, zoals jij ze noemde, tegen. Je karakteriseerde mijn schrijverij als anekdotisch, doorbijtend, nauwkeurig, maar niet analytisch. Dat kwam wel even aan. Ik heb zeker een half jaar op apegapen gelegen.

Hoewel het al met al een teleurstellend gesprek was, liet je me niet bengelen. Je gaf me een kopie van het enige exemplaar in Münster van Echelmeyer, *Der Dialogus Creaturarum und seine Bedeutung für die mittelniederdeutsche Literatur* in bruikleen om zelf vast te kunnen stellen dat Echelmeyer soms boude uitspraken deed over de bronnen van de moralisaties in de *Dialogus Creaturarum*. Daarnaast vroeg je me of ik zin had in het diplomatisch transcriberen van de *Twispraec* en de *Esopus* – beide van Leeu – waarvan in Nederland nog geen edities bestonden. Dat leek me wel wat.

Ondanks de teleurstelling merkte ik dat ik ook opgelucht was. Ik kon me en kan me eerlijk gezegd nog steeds in jouw beoordeling van mijn wetenschappelijke potenties vinden. Ik kwam daar achter tijdens het hertalen van de *Esopus*. In mijn eentje zou het een brug te ver zijn geworden. Ik miste echt voldoende voorkennis en vaardigheden om de Middelnederlandse *Esopus* om te zetten in modern Nederlands en de tekst van annotaties te voorzien. Dankzij de hulp van Willem van Bentum is het er toch van gekomen en is de editie *Het leven en de fabels van Esopus* in de zomer van 2016 als paperback met alle 186 houtsneden in zwart-wit bij Verloren in Hilversum uitgegeven, een flinke pil van 475 pagina’s.

Tot tweemaal toe heb je het manuscript uitgebreid gecorrigeerd, wat de kwaliteit ten goede is gekomen. Ook nu weer was het even wennen, want je wond er zoals gewoonlijk geen doekjes om: ‘nonsens’, ‘schrappen’, ‘hier zit niemand op te wachten’. Ik heb daar geen moeite mee, zelf ben ik ook direct, je

kunt maar beter duidelijk zijn. Wat dat betreft ben ik erg blij geweest en nog steeds met je supervisie pro Deo. Horatius zei het al: 'claqueurs moet je mijden' en een claqueur ben je zeker niet.

Je hebt me vanaf 2000 geïnspireerd en bijgestaan, toen je volgens Bart 'als zwaargewicht' voor wat de *Reynaert* betreft naar Utrecht kwam en je samen met hem mij begeleidde bij mijn eerste uitgave *De gedrukte Reynaerttraditie*. Je haalde enkele blunders uit mijn inleiding en je schreef op mijn verzoek een *Ten geleide*. Want hoewel je aan het slot beweert dat goede wijn geen krans behoeft, was ik zeer vereerd met jouw bijdrage.

Onze jarenlange samenwerking heeft geresulteerd in vier edities: *De gedrukte Nederlandse Reynaerttraditie. Een diplomatische en synoptische uitgave naar de bronnen vanaf 1479 tot 1700; Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Leeu 1485, gepubliceerd in de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), de *Dialogus creaturarum dat is Twispraec der creaturen*, Leeu 1481, eveneens opgenomen in de DBNL, en de editie *Het leven en de fabels van Esopus*, Verloren, 2016. Dankzij mijn edities kon ik voor *Tiecelijn* een aantal goed onderbouwde artikelen schrijven, de citaten waren uit eigen voorraad leverbaar.

Ik ben je dankbaar voor deze samenwerking, maar het is ook prettig om met je om te gaan. Ik ken je niet alleen als supervisor, maar ook als een betrokken hoofdredacteur van *Nednr.*, het blad van de helaas ter ziele zijnde vereniging van de alumni voor Utrechtse Neerlandici (je schroomde niet om bij het verzendklaar maken van het laatste *Nednr.* aan te schuiven), als mederedactielid van *Tiecelijn* en als Honorary President van de International Reynard Society. Tijdens de bijeenkomsten van de hier vermelde gremia was je een gezellige causeur en verloochende je je bourgondische afkomst niet.

Ik kijk uit naar je voorgenomen boek over de (Nederlandse) Reynaerttraditie en het compendium over dierenepiek. We zullen elkaar na je emeritaat nog vaak tegenkomen, al was het maar om een toast uit brengen op Reynaert de vos en de fabelverteller Esopus die ons tot elkaar hebben gebracht.

Tekening Bastiaan de Wit (www.bastiaandewit.com)